

MIQUEL MARTÍ I POL I LA POESIA PER A INFANTS

ENRIC FALGUERA GARCIA

Universitat de Lleida

enric.falguera@udl.cat

MOISÉS SELFA SASTRE

Universitat de Lleida

Moises.selfa@udl.cat

Miquel Martí i Pol and poetry for children

El present article és un estudi de l'obra poètica adreçada als infants del poeta osonenc Miquel Martí i Pol. A partir d'un repàs historiogràfic de la poesia infantil catalana se situa l'obra i l'autor per valorar el seu paper decisiu en la configuració del gènere. Posteriorment, l'anàlisi dels principals poemaris per a infants del poeta permeten valorar-ne la qualitat i la didàctica, així com comprovar les similituds entre el discurs poètic dels poemes infantils i d'aquells adreçats, a priori, al públic adult.

Paraules clau: Poesia, poesia infantil, anàlisi textual, Miquel Martí i Pol.

The present article is a study of the poetic work of the poet Miquel Martí i Pol aimed at children. An overview of the Catalan children's poetry is carried out in this article which sees the author as playing decisive role in the shaping of the genre. Subsequently, the analysis of the main poems for children allows us to evaluate their quality and didactics, as well as to check the similarities between the poetic discourse of children's poems and those addressed to the adult audience.

Keywords: Poetry, Children poetry, textual analysis, Miquel Martí i Pol.

Data de recepció: 19/3/2020. Data d'acceptació: 17/7/2020.

1. Introducció

Miquel Martí i Pol (Roda de Ter, 1929 - Vic, 2003) és un dels poetes més populars de la literatura catalana de les darreres dècades. Si bé és cert que, des de la seva mort, la recepció crítica i social del poeta ha minvat lleugerament, encara és un autor que desperta l'interès i la sensibilitat dels lectors i la crítica.¹ Darrerament la producció científica entorn de l'obra martipoliana s'ha centrat en aquells aspectes menys coneguts de la seva producció literària, com ara els orígens poètics de l'autor de Roda, les influències literàries i la seva tasca de traductor, o bé el component religiós de la seva poesia.²

1. Només cal consultar la base de dades TRACES de la UAB per comprovar que tant els estudis sobre el poeta com la reedició dels seus textos han patit un cert alentiment respecte a la producció del tombant de segle. Malgrat això, continuen sent nombroses les accions per reivindicar el llegat del poeta de Roda. En són un exemple les mostres reeixides de la Fundació Miquel Martí i Pol per difondre l'obra martipoliana en nous formats i suports o la publicació d'antologies per a joves lectors on es pot llegir obra del poeta osonenc, com ara Vanesa AMAT, M. Carme BERNAL i Isabel MUNTAÑÀ, *Plouen poemes!*, Vic, Eumo, 2017 o M. Carme RUBIO i M. Carme BERNAL, *Tant de gust... senyor Miquel Martí i Pol*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2017.

2. Un bon exemple d'això seria el número de *Reduccions* dedicat al poeta el 2015. Vegeu, *Reduccions* (Vic), núm. 105-106 (2015).

Un d'aquests temes menys estudiats per la crítica és el de la poesia infantil. Tradicionalment, l'obra poètica adreçada al públic infantil d'un autor per a adults consolidat ha tingut una minsa recepció crítica i s'ha considerat no prou important o vàlida, sovint al marge de l'èxit comercial o la difusió escolar dels mateixos textos. És el cas de poetes com Josep Carner, Josep M. Sala-Valldaura, Miquel Desclot o Marc Granell.³ En aquest sentit, Miquel Martí i Pol no n'és pas una excepció.⁴

L'obra poètica adreçada al públic infantil del poeta osonenc abasta tres volums i alguns poemes solts: *Primavera* (1978), *Hivern* (1978), *Bon profit!* (1986), *Per molts anys!* (2000), *Cantata el poble* (2003) i *Quietud* (2004).⁵ Com podem comprovar és una producció que s'estén al llarg del temps i que se circumscriu a períodes ben diferents de l'estat i evolució de la poesia infantil catalana.

2. Breu panorama de la poesia infantil catalana

És evident que l'estat de la poesia infantil catalana a finals dels anys 70 i el del començament del segle XXI és ben diferent. Martí i Pol comença a fer poesia infantil en llengua catalana en uns anys en què tot just s'està iniciant el procés de recuperació, de Renaixença, de la literatura infantil catalana.

Al llarg dels anys 60 i 70 apareixen publicacions periòdiques (*Cavall fort*, 1961, i *Tretzevents*, 1973), editorials (particularment La Galera amb la seva col·lecció «Els Grumets de la Galera», 1963), premis literaris (Folch i Torres i Ruyra, tots dos de 1963), moviments de renovació pedagògica (com ara Rosa Sensat, 1965) i obres emblemàtiques, que esdevindran clàssics de la literatura infantil catalana (com ara, *La casa sota la sorra* de Joaquim Carbó, 1966; *El zoo d'en Pitus* de Sebastià Sorribes, 1966; o *Rovelló* de Josep Vallverdú, 1967), que posaran les bases d'una literatura infantil que estarà plenament normalitzada a finals del segle XX. Al seu torn, l'inici de l'ensenyament en llengua catalana possibilita l'accés dels infants als textos i, doncs, propicia el creixement de l'oferta editorial i la nòmina d'escriptors i il·lustradors que s'hi dedicaran.

Amb tot, és evident, però, que aquest renaixement i construcció de la literatura infantil catalana se circumscriu a la narrativa. Així, la poesia tindrà durant els anys 60 i 70 un paper secundari en tot aquest procés. Només la publicació esporàdica de textos poètics en les publicacions periòdiques de l'època i l'antologia *Recull de poemes per a grans i petits* (1978) de M. Antònia Pujol i Tina Roig, sota

3. Potser la gran excepció és l'obra infantil de Miquel Desclot que compta amb alguns estudis de qualitat, com ara el de Jaume Aulet o el de Caterina Valriu. Vegeu: Jaume AULET, «Miquel Desclot i la poesia per a infants», *Revista del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya* (Barcelona), núm. 123 (desembre 2004), p. 35-49 i Caterina VALRIU, «Poesia per a un nou mil·lenni: l'aportació de Joana Raspall i Miquel Desclot», a *Imaginarí compartit. Estudis sobre literatura infantil i juvenil*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010, p. 265-280.

4. Existeixen només alguns articles sobre l'obra martipoliana infantil, com ara el de Maria Pujol Valls: Maria PUJOL VALLS, «Els fideus a la cassola de Miquel Martí i Pol. Una recepta d'èxit», *Ausa* (Vic), XXVI, 173 (2014), p. 643-650.

5. No comptabilitzem com a volum el recull *Cada mot, un món*, publicat el 1979 a cura de Miquel Desclot i destinat al públic juvenil, ja que es tracta d'un recull de poesies martipolianes publicades anteriorment en poemaris adreçats al públic en general i que, actualment, esdevindrien massa complexes per a la quitxalla pel nivell lingüístic emprat i la temàtica utilitzada.

els auspicis de l'Associació de Mestres Rosa Sensat, esdevindran les excepcions poètiques del panorama infantil català durant el període.⁶

Així les coses, l'any 1978, el mestre Ramon Besora i el poeta Ramon Pinyol inicien l'aventura d'una col·lecció de poesia infantil, «El Petit Mall», que vol esdevenir una primera pedra en la construcció del cànon poètic infantil català. Malauradament, la col·lecció tindrà dos únics volums, els poemes de Miquel Martí i Pol, *Hivern i Primavera*.⁷ Es tracta de dos textos sorgits de l'experiència escolar i que esdevenen un exponent de la relació que es produeix durant aquells anys entre literatura i escola, i entre escola i normalització lingüística. Es tracta d'una tasca que al llarg de les dècades següents continuaran fent poetes com Ramon Besora o Ricard Bonmatí.⁸

L'experiència dona els seus fruits i, un any després, el 1979, Miquel Desclot, a l'editorial Lumen, publica una antologia poètica del poeta de Roda «pensada sobretot per a un àmbit escolar»⁹ intitolada *Cada mot un món*. És així com Martí i Pol esdevé, sense voler-ho, un dels poetes amb més presència en la construcció del nou cànon poètic infantil.

Durant els anys 80, l'aportació del gènere poètic al conjunt de la literatura infantil catalana s'incrementa lleugerament, particularment amb la presa de consciència que la poesia infantil no és un gènere nou, inventat durant aquest període de renaixement, sinó que, com havia passat amb la novel·la alguns anys abans, té uns precedents i un recorregut històric. Així, per exemple, es reediten les antologies de preguerra d'Artur Martorell o la mestra Eulàlia Valeri publica antologies temàtiques adreçades al públic infantil a partir de la selecció de poemes d'autors canònics per al públic adult, o comencen a publicar poemaris originals per a infants autors que, després, seran imprescindibles en el gènere, com ara Joana Raspall amb *Petits poemes per a nois i noies* (1981) o Miquel Desclot amb *Música, mestre!* (1987).

En aquest context de desplegament inicial del gènere, més enllà de les iniciatives individuals de finals dels 70, Martí i Pol decideix intervenir activament per ajudar a la difusió i consolidació del gènere. Decideix apostar decididament per la poesia infantil, com a eina de futur, d'educació i d'aprenentatge, com la clau que obre la porta al coneixement poètic i literari, i ho fa, aquest cop, amb un poemari original com *Bon profit!* (1986), potser l'exemple més significatiu de la seva producció infantil en un moment en què ja és un poeta consolidat.

6. Precisament aquesta darrera antologia incorpora dos poemes del poeta de Roda: «Els paletes» i «Mare, si fos mariner», dels llibres *El poble* (1966) i *Porto la tarda recolzada al braç* (1948-1954), respectivament.

7. Dos textos que formen part del poema «Les quatre estacions», del volum *El poble*.

8. Ramon Besora, per exemple, ha treballat l'aplicació didàctica de la poesia de Martí i Pol en almenys dos textos: a l'article «La poesia de Miquel Martí i Pol a l'escola» i al llibre *Escola i creativitat. Experiències pedagògiques*. Vegeu, Ramon BESORA, «La poesia de Miquel Martí i Pol a l'escola», *Reduccions: Revista de Poesia* (Vic), núm. 105/106 (2015), p. 230-236 i Ramon BESORA, *Escola i creativitat. Experiències pedagògiques*, Lleida, Pagès Editors, 2003. I Ricard Bonmatí té el volum *Poesia a l'escola*. Vegeu, Ricard BONMATÍ, *Poesia a l'escola*, Barcelona, Rosa Sensat, 2008.

9. Miquel DESCLOT, «Pròleg», a Miquel MARTÍ I POL, *Cada mot un món*, Barcelona, Edicions Lumen, 1979, p. 14.

Certament, el 1986 Martí i Pol és ja un poeta de prestigi. Ha guanyat el premi Óssa Menor per *Paraules al vent* (1953), el Lletra d'Or per *El llarg viatge* (1977), el Fastenrath (1978), el premi de la Crítica per *Estimada Marta* (1978), el premi Ciutat de Barcelona per *L'àmbit de tots els àmbits* (1981); ha rebut la Creu de Sant Jordi (1983), i ha publicat llibres ja canònics com ara *El poble* (1966), *La fàbrica* (1972), *Vint-i-set poemes en tres temps* (1972), *Estimada Marta* (1978) o *Primer llibre de Bloomsbury* (1982). Així, aparentment, no deixa de ser sorprenent que un poeta consolidat per al públic adult participi d'un projecte, aleshores, primitiu, com el de la construcció d'un corpus de poesia infantil catalana, cosa que posa en relleu el compromís de Martí i Pol amb el llenguatge poètic i la seva vessant divulgadora i didàctica.¹⁰

De fet, quan la realitat de la poesia catalana infantil sigui un fet durant el primer decenni del segle XXI, el poeta osonenc reprendrà la seva tasca i publicarà un volum més, *Per molts anys!*. I, com en l'etapa anterior, participarà d'un projecte col·lectiu escolar, aquest cop la cantata *Cantata el poble*, i, encara, pòstumament, es publicarà un poema inèdit, «Quietud». Veiem, doncs, com l'obra infantil de Miquel Martí i Pol és circular: comença i acaba amb la publicació de poemes solts, té dos textos fruits d'experiències adreçades als infants i publica dos poemaris originals.

3. El concepte de poesia infantil

Ara bé, tal i com hem anat veient, bona part de la considerada obra infantil del poeta procedeix de llibres en principi adreçats al públic adult, però que la seva temàtica o la senzillesa del seu llenguatge ha permès a algun antòleg situar-los en l'àmbit infantil: «Quan afegim l'adjectiu *infantil* al mot *poesia* ens referim a textos que juguen amb les paraules, les lletres o els objectes, i que serveixen d'esglaó per arribar a la poesia sense adjectius».¹¹ Aquest fet planteja una qüestió cabdal, la definició de poesia infantil, allò que considerem que és poesia per a infants, especialment quan parlem d'un autor la poesia del qual ha estat tradicionalment i tòpicament considerada assequible, senzilla:

«La senzillesa aparent és fruit d'un treball acuradíssim, afinat fins a l'extrem. [...] Costa molt desaprendre a llegir la poesia de Martí i Pol d'una determinada manera. Fonamentalment, a partir de la simplicitat [...] Les qualitats profundes de la poesia de Martí i Pol, tanmateix, no es revelen amb tota la seva intensitat i amplitud si no es va més enllà.»¹²

Aquesta aparent simplicitat, aquest llenguatge entenedor i assequible, fa més complex encara l'intent de traçar una línia divisòria entre poesia per a infants i poesia per a adults, encara més quan les antologies de poesia infantil catalana més

10. Per exemple, dels poetes esmentats anteriorment, Joana Raspall no tenia producció adulta prèvia i Miquel Desclot havia publicat tan sols quatre poemaris per a adults. A més, Desclot era conegut com a escriptor de narrativa infantil.

11. Glòria BORDONS i Margarida PRATS, «La poesia a primària en el segle XXI», *Guix*, núm. 454 (2019), p. 15, disponible en línia.

12. Neus REAL, «Poemes que no envelleixen: la *Nova antologia poètica*, més enllà de les aparences», a Christian CAMPS, *La poesia de Miquel Martí i Pol*, Montpeller, Éditions de la Tour Gile, 2007, p. 178-181.

recents han incorporat al seu corpus poemes que en principi no formaven part de cap recull de poesia per a nens.¹³

Aquest fet s'explica, en bona part, per la concepció de la poesia del poeta de Roda.¹⁴ La seva és una poesia que és feta de biografia, d'experiència vital. La poesia és el lloc des d'on reflexionar sobre la pròpia experiència. Això és el que el fa tan proper, tan identificat amb el lector. Aquesta experiència, quan escriu per a infants, es trasllada al món infantil, al record de la infantesa, a l'univers semàntic propi dels nens, tot mantenint el caràcter reflexiu.

Aquesta vivència vital és tant interior com social i de denúncia. El jo poètic no només reflexiona sobre el sentit de la seva existència, sinó que esdevé un ésser social, comunitari, que qüestiona el seu món, critica la realitat existent i denuncia les injustícies. Per això la poesia és una eina d'aprenentatge i comunicació. Així, la poesia infantil pren forma, esdevé el primer estadi d'aquest aprenentatge, d'aquest comunicar-se i relacionar-se amb el món. És un camí de coneixement que bascula entre l'autoconeixement, la primera consciència del jo quan s'és petit i la translació d'aquest jo individual a un de col·lectiu, social, quan s'és més gran, quan es pren consciència que el jo forma part d'un tot.

I tot plegat és possible gràcies a la paraula poètica. Una paraula senzilla i essencial, depurada, carregada de simbolismes i significats, i que, per això mateix, és útil i assequible per al públic infantil, perquè presenta diversos nivells de lectura que permeten als lectors de totes les edats trobar el seu nivell, la seva inferència, i aprendre conjuntament amb el poeta. Com resa el títol d'un dels reculls martipolians: «Cada mot [esdevé] un món».

En aquest punt, el del valor de la paraula poètica, Martí i Pol s'assimila a altres poetes que han escrit per a infants i que han reflexionat sobre el paper dels mots en la construcció poètica. Així, Miquel Desclot, per exemple, afirma «estar enamorat de les paraules [...] És un aspecte essencial de la feina del poeta. Jo vaig començar a escriure perquè necessitava grapejar les paraules».¹⁵ O Sala-Vallaura, en un altre sentit, reflexiona sobre l'autonomia del llenguatge poètic, la seva capacitat de crear realitats, de fer màgia amb el llenguatge. Aquest component màgic, creatiu, permet al poeta jugar amb els mots, vet aquí el caràcter lúdic de la poesia infantil, tant en la forma (onomatopeies, jocs eufònics) com en el contingut (l'ús del símbol com a analogia de la realitat). Aquest caràcter lúdic que ens apropa al coneixement de les coses és el que trobem en la poesia de Joana Raspall o Lola Casas, o en les aproximacions pedagògiques de Vanesa Amat.¹⁶

13. És el cas de, per exemple: «Hivern», «Primavera», «Mare, si fos mariner» i «L'Elionor» a l'antologia *Plouen poemes*.

14. Martí i Pol explica quina és la seva concepció de la poesia a *Què és la poesia?*. Vegeu, Miquel MARTÍ I POL, *Què és poesia?*, Barcelona, Empúries, 2000.

15. Laia MARTÍN, «El plaer d'escoltar, la joia de dir. Entrevista al poeta Miquel Desclot», *Escola Catalana*, (Barcelona) núm. 406 (gener 2004), p. 34-35.

16. Vegeu, per exemple, els reculls de Lola Casas, *Tu acabes els poemes* (2006), o de Joana Raspall, *Fonts de versos* (2016); o els textos d'Amat: Vanesa AMAT, «Caminets de poesia. Una experiència literària amb infants de cinc anys», *Infància: educar de 0 a 6 anys* (Barcelona), núm. 205 (2015), p. 20-22, i Vanesa AMAT i M. Carme BERNAL, «La poesia a l'escola. Vivències que deixen empremta», *Perspectiva Escolar* (Barcelona), núm. 410 (2020), p. 33-37.

En el cas de la poètica martipoliana, la paraula lírica és un símbol que explica la realitat en un doble sentit, tant denotatiu com connotatiu. Per al poeta osonenc, la paraula no és un joc, una translació divertida de la realitat, sinó un camí de coneixement, transcendent, que interpreta la realitat, l'existència, sense edulcorants:

«Mai no he entès la poesia com un refugi o com un joc. Per a mi sempre ha estat un combat cos a cos amb mi mateix, una aposta a tot o res, un risc absolut, i possiblement per això quan més satisfet m'ha deixat el que he escrit ha estat quan m'hi he sentit implicat en cos i ànima, és a dir, quan, com vaig escriure ja fa una pila d'anys, en cada mot m'hi jugava l'existència.»¹⁷

Per això, la poesia infantil de Martí i Pol és eminentment lírica i elimina majoritàriament aquests jocs eufònics i de paraules, típics de la poesia infantil. Els embarbussaments, endevinalles i jocs desapareixen majoritàriament de la poesia martipoliana per a infants a favor del lirisme i la reflexió, la descripció de fragments de realitats reportats amb l'exactitud i la precisió connotativa de cada mot, en els quals el jove lector aprèn de la seva realitat, tant interior com exterior, social.

Aquest caràcter líric posa en relleu la difícil clarificació del gènere a l'hora de classificar textos que, formalment o per contingut, poden ser llegits per un públic menut, però que formen part d'obres per a adults. És evident que, com afirma Aulet, «la poesia per a infants ha de ser, abans que res, poesia; no hi ha d'haver grans diferències entre la poesia general i la poesia que és pensada per a infants».¹⁸ Però essent així, aquesta concepció pot dur a confusió a l'hora de destriar els límits del gènere i en pot ampliar l'abast més enllà dels límits plantejats per Lluch quan deia que la poesia per a infants era aquella «escrita expressament per a la mainada, no pas aquella poesia que hom selecciona de l'obra dels nostres poetes per presentar a les criatures».¹⁹ Si ens atenem a aquesta definició, molts dels poemes martipolians per a infants no ho serien. Potser Margarida Prats rebla el clau i afirma:

«Quan parlem de poesia infantil ens referim a una part del corpus de literatura adreçada als infants; parlem, doncs, d'una comunicació literària particular: la que s'estableix entre un autor adult i un lector infantil o jove i que, a més de proposar-se un entreteniment artístic, també contribueix a crear una competència literària i actua com a porta d'accés a l'imaginari col·lectiu, contribueix a l'educació sentimental i moral.»²⁰

Així, la poesia per a quitxalla no és només l'escrita expressament per a ells, sinó que, també, és la que permet desenvolupar la competència literària. En el cas del poeta de Roda la coherència temàtica, simbòlica i formal entre l'anomenada

17. Miquel MARTÍ I POL, *¿Què és poesia?*, Barcelona, Empúries, 2000, p. 21-22.

18. Jaume AULET, «Miquel Desclot i la poesia per a infants», *Revista del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya* (Barcelona), núm. 123 (desembre 2004), p. 4.

19. Gemma LLUCH, «Hi ha poesia per a infants?», *Caràcters* (València), núm. 1 (octubre 1997), p. 20.

20. Margarida PRATS, «La poesia per a infants. Estat de la qüestió en llengua catalana», *Caplletra. Revista Internacional de Filologia*, núm. 46, p. 149-182, disponible en línia.

poesia per a adults i la poesia dita per a la canalla i la seva vocació didàctica i moral, facilita la hibridació i el traspàs de fronteres entre tots dos tipus de poesia, perquè en tots dos hi ha aprenentatge. Un dels exemples més significatius en aquesta problemàtica delimitació entre els dos models de poesia és el volum antològic *Cada mot un món*, precisament prologat i seleccionat per un altre poeta que transita en els dos mons, Miquel Desclot.

4. La poesia de Miquel Martí i Pol

Cada mot un món és un llibre adreçat al jove de 1979 constituït per poemes fets per a adults.²¹ D'entrada és evident que hi ha una gran disparitat de textos i s'hi poden llegir poemes adients per a la mainada i poemes de difícil accés per a un públic jove, particularment per al públic jove dels nostres dies. Un exemple paradigmàtic podria ser el poema «L'Elionor», text també consignat a l'antologia *Plouen poemes!*.

Es tracta d'un text protagonitzat per una nena de catorze anys. Aquest fet sembla convertir-lo en apropiat per al públic juvenil, conjuntament amb l'estructura cíclica, amb un començament i un final iguals, la versificació en art menor d'alguns versos i l'estructura narrativa de romanç. El missatge del poema, però, dins la línia de denúncia social de la poesia martipoliana, no pot ser més dur i contundent per al públic adolescent i sembla més proper per a la maduresa: l'Elionor es veu obligada a treballar als catorze anys i la vida se li va apagant dins la fàbrica. El més contundent del poema, però, és el missatge final. No només l'estructura del poema es repeteix, sinó que la vida fosca i gris de l'Elionor es repeteix també en el seu fill, dut a treballar a la fàbrica, també als catorze anys. Es tracta, doncs, d'un poema sobre el destí prefixat de la seva protagonista i la seva descendència que posa en relleu la solitud dels humans i la necessitat de buscar la solidaritat i la comunió de tots.

Hi ha poemes martipolians que, tot i formar part de poemaris adults, han tingut una llarga transmissió en el circuit de poesia infantil. Un cas paradigmàtic són els poemes *Primavera* i *Hivern* del cicle les quatre estacions del volum *El poble*. Com hem vist, ja el 1978 són objecte d'un treball pedagògic. Ramon Besora treballa els poemes amb els infants de 6 a 13 anys de l'escola El Puig des d'una perspectiva transdisciplinària, mitjançant el dibuix que il·lustra els versos del poema, el llenguatge, la llengua literària i en particular la imatge com a recurs fonamental. El resultat són dos volums il·lustrats de cadascun dels poemes. Però, per què aquests poemes?

No hi ha dubte que *Primavera* i *Hivern* evidencien la difusa frontera entre poesia per a infants i per a adults. El tema de les estacions de l'any és un tòpic de la poesia infantil i l'arribada de la primavera, en el primer cas, esdevé el símbol de la represa de la quotidianitat. En els poemes hi apareixen moltes de les característiques de la poesia martipoliana: el llenguatge senzill, la descripció de

21. Els textos que s'hi publiquen demanen una competència lectora i literària superior a la que esperariem d'un jove lector en procés d'aprenentatge, tal i com acabem de veure que assenyala Margarida Prats.

la vida del dia a dia, el poble com a marc espaciotemporal, però també simbòlic, l'ocell com a símbol del combat contra el temps, la denúncia social. Són totes característiques que s'adiuen a l'ús poètic del llenguatge infantil.

Primavera

Heus ací:

Una oreneta,

la primera

ha arribat al poble.

I l'home que treballa al camp,

i la noia que passa pel pont,

i el vell que seu en un marge, fora vila,

i fins aquells que en l'estretor de les fàbriques

tenen la sort de veure una mica de cel

han sabut la notícia.

L'oreneta ha volat,

una mica indecisa,

ran mateix de l'aigua del riu,

s'ha enfilat pont amunt,

ha travessat, xisclant, la plaça

i s'ha perdut pels carrers en silenci.

I la mestressa que torna de comprar

ho ha dit als vaillets de l'escola,

i aquests, a les dones que renten al safareig públic,

i elles ho han cridat

a l'home que empeny un carretó pel carrer,

i l'home ho ha repetit qui sap les vegades

i n'ha fet una cançó

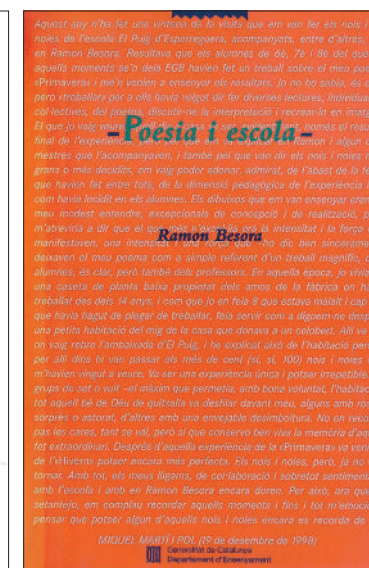
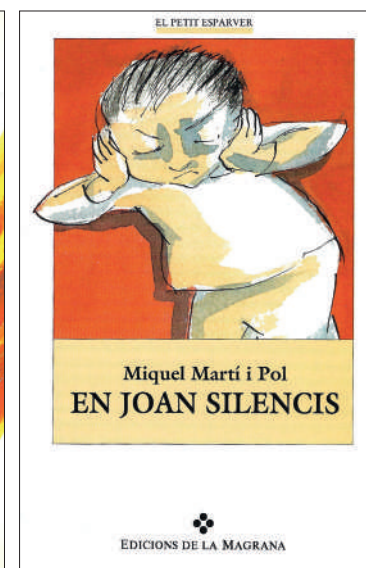
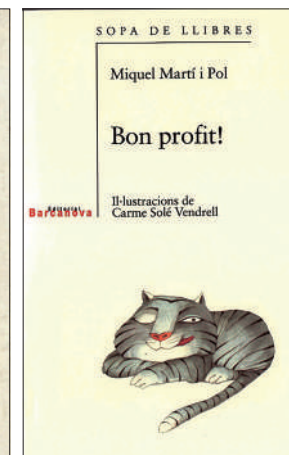
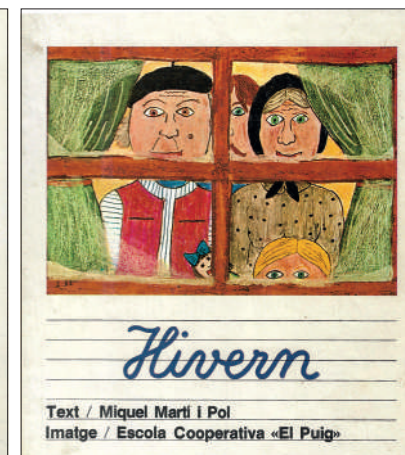
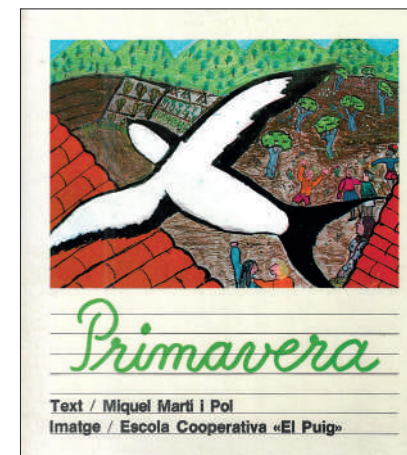
al ritme feixuc de la roda.

Heus ací el que diu:

La primavera ha arribat al poble.

Primavera és un poema anisosil·làbic, de rima lliure que fonamenta el seu ritme en l'estructura poemàtica. La presència recurrent de l'oreneta és el motiu que relliga el poema. L'ocell s'associa a la primavera en una senzilla metonímia que permet dotar el poema d'una estructura circular: al començament del poema l'oreneta arriba al poble, i al final s'aclareix què significa aquesta arribada: «la primavera ha arribat al poble».

A partir d'aquí l'arribada de l'estació alegre la vida ensopida i grisa dels habitants del poble i el poema es converteix en un reguitzell d'imatges que descriuen la vida quotidiana de la classe treballadora: mestresses de casa que xerren al safareig, vaillets

que van a escola, jubilats al sol, treballadors de fàbrica per als quals l'única esperança és poder veure el cel primaveral, el repartidor... Tinguem present que el poema és de finals dels cinquanta i es reedita el 1975. El final del franquisme comença a ser una realitat i, doncs, la primavera i el seu aire fresc esdevenen un símbol clarificador que deixa enrere els anys foscos de la dictadura i anuncia amb joia els nous temps. Com hem dit, l'oreneta és el personatge principal del poema, és el símbol anunciador del nou temps. És una oreneta indecisa que es perd en silenci. La referència al context social i polític de l'època sembla clara, la lluita silenciosa contra la dictadura; però, a més, hi podem llegir la referència al silenci, un mot que el poeta emprava sovint en la seva producció, com una referència a la reflexió introspectiva.

L'arribada de la primavera suposa l'esperança d'un canvi tímid socialment, però també significa el recolliment interior, la reflexió sobre on som i on volem ser. Per tal que el missatge arribi a tothom, l'oreneta necessita d'un missatger, un transmissor que no pot ser altre que l'home real, el treballador, en aquest cas el repartidor, que canta la cançó de la primavera i en difon el significat, tot i que amb algunes dificultats: «n'ha fet una cançó / al ritme feixuc de la roda». Es tracta, doncs, d'un repartidor que ben bé podria assimilar-se al poeta que comunica el seu contingut, que canta el seu poema. La referència final a la cançó, gènere popular i infantil per excel·lència, així com la descripció dels personatges del poble, mitjançant oracions amb una senzilla estructura sintàctica (subjecte, verb i predicat) i relligades mitjançant la polisíndeton, retornen el poema al públic infantil, més ençà dels referents existencialistes, socials o, fins i tot, metaliteraris del poema.

En un sentit semblant, *Hivern* és un poema més líric. Novament el tema estacional i l'estructura repetitiva el fan apropiat per al públic infantil. L'anàfora de les quatre primeres estrofes dona ritme al poema i situa el lector: «L'hivern no és trist: / és una mica malenconiós / d'una malenconia blanca i molt íntima». El poema, mitjançant la repetició successiva de paraules, emmarca el to intimista, reflexiu. Davant el fred exterior, allò que escalfa és l'interior; el silenci, com a *Primavera*, ho inunda tot i permet la reflexió existencial. La presència de la quotidianitat és evident en l'enumeració dels elements afectats per l'hivern: jardins, manobres, vells, pluja i arbre, la gent sortint del cinema, el poble i les cases queden amarats de silenci. Parlem d'una quietud que, paradoxalment, ho inunda tot de sentit. Tot es fa més proper i comprensible sota el vel hivernal. La malenconia es torna esperança i, com en la tradició romàntica, l'hivern simbolitza l'etapa de reflexió interior, introspectiva, que precedeix l'esclat vital de la primavera, la vida social.

Veiem com, en tots dos poemes, Martí i Pol construeix un univers poètic que esdevé proper als nens: les cases, el poble, els arbres, el paisatge, la gent, que els ajuda a reflexionar sobre allò que veuen i viuen, i el silenci i la quietud amaren tota la reflexió, tota la comprensió del poema. És el silenci abans dels mots, la introspecció abans de la comprensió.

En aquesta línia podem llegir dos textos més del poeta. Es tracta dels poemes de *Cantata el poble*, musicats per Xavier Baurier, i del poema *Quietud*, publicat pòstumament:

S'encalma el vent, també la mar s'encalma.
Ara les barques van tornant a port
i els pins s'adormen vora de les cales.
Un mantell de silenci posa accents
d'intimitat damunt de cada cosa.
La quietud, la quietud, perduda
com un retrobament inesperat.
Molt lluny se sent alguna veu que canta.

Quietud és un poema inèdit escrit l'estiu de 2003. En l'edició pòstuma de 2004 es publica dins la col·lecció «Vull llegir! Poesia», destinada als primers lectors, i es presenta amb il·lustracions i doble format: amb lletra de pal i lletra lligada. El poema segueix la línia dels poemes intimistes, lírics del poeta osonenc, com els esmentats anteriorment. La soledat, la calma són l'espai de retrobament del jo i el que permet mirar lúcidament, profundament, transcendentalment i simbòlicament el paisatge. Al fons, una veu canta. És la veu del poeta que es fa present, com a *Primavera*, per desvetllar el misteri de cada cosa. El poema funciona per al públic infantil perquè es construeix a partir de repeticions: «S'encalma el vent, també la mar s'encalma», o «la quietud, la quietud perduda». L'estructura sintàctica es va repetint al llarg del poema, donant lloc a un quiasme que gira al voltant d'una magnífica metàfora: «Un mantell de silenci posa accent / d'intimitat damunt cada cosa».

Cantata el poble és un projecte musical amb motiu del 10è aniversari de la Coral Gallaret, de Roda de Ter. Per això, el tema del poemari és el poble. Un poble que, si bé en la poètica martipoliana pren unes dimensions col·lectives i simbòliques, de classe social, de ciutadania i de nació, aquí esdevé un passeig pels indrets arquetípics de qualsevol poble de Catalunya, en una mena de recreació moderna del *locus amoenus* clàssic. El poemari comença amb un coral de benvinguda que és un cant d'amor i amistat: «tot el que és nostre serà vostre». A partir d'aquí el poemari descriu places, rius, oficis i la gent del poble en un retaule que llegim en altres poemes de Martí i Pol. És interessant com els poemes presenten una estructura rítmica molt determinada per la música: es tracta de pentasil·labs, tots amb rima, bé consonant, bé assonant. Tots els poemes comencen i acaben amb la mateixa estrofa, estructura circular que en facilita la memorització i la comprensió per part del públic infantil. La «Cançó dels oficis», per exemple, és un bon model de com un poema pot aportar nou vocabulari a la canalla i enriquir-ne el lèxic: estanyapaelles, ataconadors, calafats són oficis de nom complex que els infants descobreixen. «Cançó del riu» i «Coral de comiat» són els dos poemes que s'escapen del motiu descriptiu general del llibre i es construeixen a partir d'un símbol, l'aigua en el primer i l'arbre en el segon. L'aigua de «Cançó del riu» remet a la màxima d'Heràclit i al devenir circular i temporal de l'existència: néixer és morir i morir és una nova naixença. L'aigua sempre passa pel mateix punt, però sempre és diferent. Aquest caràcter d'eterna repetició es reforça amb les mateixes repeticions del poema:

Sota l'ull del pont
l'aigua corre i canta,
sota l'ull del pont
l'aigua hi trenca el son.

«Coral de comiat» és, novament, un cant a l'amistat, però incorpora unes temàtiques noves: l'amor a la llengua i la idea de poble com a nació: «Siguem fidels al poble i a la llengua / que ens donen vida i nom», i l'associació entre ésser i arbre: «l'arbre que som i entre tots hem d'acréixer». Hi ha en Martí i Pol una visió

de la natura que inclou els elements naturals: arbres, aigua, ocells, paisatge, però també els elements fets per la mà de la civilització: pobles i viles, ponts, oficis. L'arbre sintetitza aquest arrelament a la terra, l'acréixer esdevé l'obra humana, la idea de civilització i, de nou, l'arbre simbolitza la mirada amunt, la recerca transcendental i moral. Hi ha en els poemes de Martí i Pol un component moral: els éssers humans tenen un do espiritual i són capaços de mirar les coses, la natura més enllà del que s'hi veu; senten i viuen el dolor i l'alegria, l'amor amb un alè transcendental i ho poden explicar gràcies al llenguatge, al nom que fa la cosa, i el poeta és qui ajuda a focalitzar la mirada, qui acompanya en aquesta reflexió vital.

No ha d'estranyar la presència del component moral en aquests poemes. La moralitat és un dels temes propis de la poesia infantil. No en el sentit moralitzant ni alligador, però sí en el de reflectir els elements essencials del nostre comportament individual i social, els valors de la nostra civilització, i reflexionar sobre ells. Precisament, la dicotomia entre actitud individual i comportament col·lectiu és un dels grans eixos de la poesia martipoliana. I, justament, la reflexió sobre els nostres valors és encara més important en el cas infantil, de joves lectors en formació com a persones.

4.1. La poesia pensada per a infants

Centrem-nos, ara, en els poemes estrictament pensats per a infants, seguint la definició de Lluch donada anteriorment. En el cas de Martí i Pol, es tracta dels reculls *Bon profit!* (1986) i *Per molts anys!* (1999). Tots dos, d'entrada, són poemaris de temàtica monogràfica: els aliments, el primer, i els mesos de l'any, el segon. Tots dos tracten temes molt propers als infants, d'una quotidianitat que podríem dir-ne familiar.

Bon profit! és un recull dedicat a Ramon Besora i als estudiants de l'escola El Puig, i representa una línia de continuïtat entre els primers intents solts de poesia infantil catalana i l'inici de la recuperació creativa i comercial. *Bon profit!* pretén ser un volum que els nens havien de sentir proper:

«Per això, van triar menjars que els entusiasmen: xocolata desfeta, pa torrat amb mantega, fideus a la cassola, ous ferrats, arròs blanc, patates fregides, carn arrebossada, crema, bunyols, flam, pa amb xocolata, pa amb oli i sucre, croquetes, truita i pa amb tomàquet.»²²

Aquesta proximitat, aquests interessos temàtics propis de l'entorn dels nens són un tret propi de la poesia infantil. Un tema com el del menjar és oportú per a la poesia infantil perquè el nen l'identifica, i s'identifica així amb el contingut dels versos. El menjar forma part de la seva realitat i, per tant, estableix fàcilment un vincle entre la poesia i el món propi. Cal aclarir que aquesta associació entre els poemes i els infants també es deu a l'accessibilitat d'una llengua poc obscura.

Els poemes del llibre tendeixen a l'humor, al somriure: «Espessa i lluent, / tothom se la menja, / ai!, a cremadent», «Quan el suc ens regalima / la mare,

22. Maria PUJOL, «Els fideus a la cassola de Martí i Pol: una recepta d'èxit», *Ausa* (Vic), núm. 173 (2014), p. 645.

de por, s'aprima»; fins i tot amb punts d'ironia: «Els ous ferrats, / se'ls mengen sense ganyotes / fins i tot els desganats». Són textos juganers, molt rítmics. És un joc que apareix fins i tot en l'estructura poemàtica en forma de cançó: molts poemes comencen o acaben igual, presenten anàfores o juguen amb el llenguatge, com ara: «la crema / quan crema / no és bona crema». El joc lingüístic permet reflexionar sobre la polisèmia. No és la primera vegada que a través dels poemes martipolians es pot aprendre llengua. La rima consonant present en la majoria dels poemes enriqueix el caràcter musical, rítmic, de cançó dels textos.

La unitat temàtica del volum queda reforçada per l'ús d'un nombre limitat de variacions mètriques. La majoria dels poemes són d'art menor, cosa que reforça la filiació infantil dels textos. Només dos poemes presenten versos octosíl·labs: «Truita» i «Pa torrat amb mantega». Entre els versos d'art menor predominen els heptasíl·labs i els pentasíl·labs, versos preferits per la tradició popular. Si bé els poemes presenten una regularitat mètrica, fonamentada en el nombre de síl·labes i en la rima, els poemes amb un marcat ritme accentual guanyen en musicalitat i capacitat de dicció. En aquest sentit, el rendiment rítmic dels versos octosíl·labs sembla ser més eficient que el dels versos heptasíl·labs, ja que en els primers el ritme accentual sobre la quarta i vuitena síl·labes dota el poema d'una musicalitat que li dona més força, més significat. Tal i com assenyalen Bordons i Prats (2019), la poesia és un art molt relacionat amb la sonoritat: «És, doncs, un ús particular de la llengua molt relacionat amb el so, però que provoca i que suggereix sensacions, emocions, idees».²³ Vegeu-m'ho, per exemple, al poema «Truita» on el ritme marcat provoca l'efecte humorístic que cerca el poeta:

La truita és una bona menja
des del dilluns fins al diumenge.

Sola, resulta molt plaent,
i encara més amb farciment.

Truita amb patates, amb mongetes,
amb espinacs, també amb gambetes,

amb botifarra, amb ceba, amb alls,
ben pocs hi fan escarafalls.

Truita amb verdures, amb pernil,
té cadascuna el seu estil

I el seu gustet determinat,
perquè la truita és un gran plat

que fet així o fet aixà
sempre ens encanta el paladar.

23. Glòria BORDONS i Margarida PRATS, «La poesia a primària...», p. 15.

El poemari *Per molts anys* és també un llibre temàtic, que transita entre el to líric més habitual de la poesia martipoliana i l'humor i el joc de *Bon profit!*. Es tracta d'un recull de 13 poemes, un per a cada mes de l'any més un poema final. El primer poema del volum «Gener» és un dels textos més lírics del recull, mentre que el darrer, «Poema de tot l'any», és un dels més juganers. El primer reflexiona a propòsit de l'arribada de l'any nou sobre el pas del temps: «Pel gener fa un fred molt viu, / se'ns han acabat les festes / i tots enyorem l'estiu», i la mort: «Però una ullada de sol / el pot fondre de seguida / i tots hem de portar dol», diu el poeta sobre el ninot de neu.

Així, doncs, el tema del poemari és clarament el pas del temps i els esdeveniments associats a cada època de l'any. Són esdeveniments que tant podríem dir-ne materials, carnaval o festes majors, com espirituals: pèrdua, recomençar, consciència d'un futur: «celebrem la festa gran, / que ningú no en quedi fora, / ni els d'ara ni els qui vindran», diu a «Abril». A «Setembre» l'arbre, novament símbol de l'ésser, es prepara pels envits de l'hivern:

que l'estiu que s'acaba
ha deixat tots els arbres
plens de saba
per passar la hivernada
sense cap por del vent ni la gelada.

A «Març», per exemple, s'utilitza l'esclat de la primavera en el paisatge i la natura per relacionar-ho amb les pròpies necessitats de renovació, de canvi, amb la possibilitat de sortir de la zona de confort i llançar-se a anar més enllà. Un gest que no només és personal i individual sinó que afecta el conjunt: «És el prodigi del temps renovat / que se'ns emporta amb el seu dolç embat». Precisament tots els poemes, tant d'aquest com del recull anterior, presenten un jo col·lectiu, una primera persona del plural, que ens aboca a la consciència d'individus dins la societat, d'éssers amb consciència de nosaltres, de poble. Cada gest individual ateny una col·lectivitat.

Per altra banda, l'humor i els referents propers als infants també estan presents al recull. Així, a «Maig» parla dels deures, a «Desembre» d'estudiar, i a «Octubre», en un nou exemple de sentit figurat i joc lingüístic, afirma:

Ningú no entén l'octubre
sense bolets,
vull dir dels de menjar,
no pas dels altres

En aquest poema, a més, el poeta reflexiona sobre un tema d'actualitat com és l'ecologia: «El bosc és de tothom [...] / però no hi podem fer / qualsevol cosa, [...] / convé tractar-lo amb més / traça que força».

Com en d'altres poemes infantils, l'autor recorre a la repetició de versos i estrofes per estructurar i cohesionar els poemes i apropar-los als infants. La rima i els versos d'art menor (hexasíl·labs, majoritàriament, però també heptasíl·labs, pentasíl·labs i octosíl·labs) contribueixen millor a la musicalitat dels poemes. En els dos reculls temàtics, la varietat d'estrofes emprada diversifica i enriqueix el conjunt, oferint així alternatives mètriques a mestres i infants.

L'últim poema del recull sintetitza el missatge del poemari. D'una banda, el joc i l'endevinalla, que és la forma com es presenta el poema. La rima consonant i les quartetes donen ritme a un poema anisòsil·làbic. Les repeticions en faciliten la memorització i la dicció, i les preguntes retòriques ajuden a la implicació del lector en el text. D'altra banda, aquest lector que se sent interpel·lat pel text se sent atret per la reflexió de fons del poema: el temps sempre passa i ens guanya, però, sortosament, el mateix poema, la literatura mateixa, la cançó, ens ajuda a ser més lliures i a viure. De nou, apareixen la condició moral de l'ésser humà, la reflexió existencial del jo i el nosaltres que s'eleva per sobre de l'aparent senzillesa, el joc senzill:

Aquest poema de tot l'any
és una endevinalla,
ningú no sap de quin any és
i, si algú ho sap, s'ho calla.
És d'aquest any?, de l'any passat?,
de l'any vinent tal volta?,
és d'un any digne i assenyat
o d'un any poca-solta?
Potser no cal saber-ne res,
o no saber-ne massa,
i vigilar on cau el pes
quan fem alguna passa,
perquè del temps, el que se'n sap
és que no té mesura
i que jugar-hi és com jugar
amb una criatura
que, tant si plora com si riu,
segur que no ens enganya
i que, per més que fem el viu,
al capdavant ens guanya.
Aquest poema de tot l'any
és un poema lliure,
si ens el prenem amb prou afany
ens pot ajudar a viure.

5. Conclusions

Aquest és el gran missatge final de la poesia martipoliana: ajudar a viure. Aquest és el sentit de l'ofici de poeta: «La seva poesia esdevé un autèntic cant a la vida en totes les seves dimensions».²⁴ I la infantesa és per si sola un cant a la vida. Vet aquí el valor de la poesia infantil: jocs, paisatges, felicitat, rialles i tristesa, permanència i transitorietat es fan presents en els poemes. En aquest sentit, la poesia per a infants de Miquel Martí i Pol no difereix del conjunt de la seva obra. És una poesia que explica el món interior i exterior, i esdevé un mitjà d'aprenentatge per als lectors, encara més necessari quan són infants. Per això, la poesia infantil del poeta de Roda és més lírica, reflexiva. Dona coordenades per aprendre a conèixer el món que ens rodeja, d'aquí la poesia descriptiva i enumerativa. Tothom participa d'aquest món, des del propi món interior: «La poesia de Miquel Martí i Pol interpel·la directament l'experiència de cadascú».²⁵ Així, l'obra martipoliana transita del paisatge i el jo al nosaltres i el poble, tan present en la seva poètica, com a símbol de la col·lectivitat. I per això es fa difícil distingir la poesia estrictament infantil d'aquells poemes originàriament no adreçats a la canalla que poden tenir una lectura infantil. I és que la poesia martipoliana presenta unes característiques constants en l'escriptura tant per a adults com per a infants: la descripció del paisatge relacionat amb els sentiments i les emocions, l'ús d'un llenguatge senzill i uns versos breus, la reflexió moral relacionada amb la quotidianitat, i una poesia lírica transmesa com si fos narrada.

Amb tot, el poeta, quan escriu especialment per a nens, i per tal de facilitar la lectura i comprensió d'aquests textos, utilitza gran varietat d'estrofes, versos d'art menor, majoritàriament rimats, amb repeticions, tant de paraules com d'estructura sintàctica i d'estrofes, i construeix els seus poemes a partir de metàfores que són el centre sobre el qual s'edifica el poema. Aquesta varietat formal i rítmica es veu reforçada per la presència de jocs lingüístics, i de l'humor i la ironia que permeten al lector relaxar la transcendència de la lectura.

Així mateix, la unitat de la poesia martipoliana també queda palesa en els temes emprats: el pas del temps, la reflexió intimista, la quotidianitat dels menjars, de la realitat social i humana del poble són presents en tota la seva producció i posen en relleu que, de poesia, només n'hi ha una, la que explica el món i a nosaltres mateixos, i que és l'habilitat i capacitat del lector qui n'ha de desxifrar els misteris. La poesia per a infants de Miquel Martí i Pol dona als joves lectors les primeres claus que obren aquests misteris.

6. Bibliografia

- AMAT, Vanesa. «Caminets de poesia. Una experiència literària amb infants de cinc anys». *Infància: educar de 0 a 6 anys* [Barcelona], núm. 205 (2015), p. 20-22.
- AMAT, Vanesa; BERNAL, M. Carme. «La poesia a l'escola. Vivències que deixen empremta». *Perspectiva Escolar* [Barcelona], núm. 410 (2020), p. 33-37.

24. Neus REAL, «Poemes que no envelleixen...», p. 179.

25. *Ibidem*.

- AMAT, Vanesa; BERNAL, M. Carme; MUNTAÑÁ, Isabel. *Plouen poemes!* Vic: Eumo, 2017.
- AULET, Jaume. «Miquel Desclot i la poesia per a infants». *Revista del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya* [Barcelona], núm. 123 (desembre 2004), p. 35-49.
- BESORA, Ramon. «La poesia de Miquel Martí i Pol a l'escola». *Reduccions: Revista de Poesia* [Vic], núm. 105/106 (2015), p. 230-236.
- *Escola i creativitat: experiències pedagògiques*. Lleida: Pagès Editors, 2003.
- BONMATÍ, Ricard. *Poesia a l'escola*. Barcelona: Rosa Sensat, 2008.
- BORDONS, Glòria; PRATS, Margarida. «La poesia a primària en el segle XXI». *Guix*, núm. 454 (2019), p. 14-19 [disponible en línia].
- CASAS, Lola. *Tu acabes els poemes*. Barcelona: Edebé, 2006.
- DESCLOT, Miquel. «Pròleg». A: MARTÍ i POL, Miquel. *Cada mot un món*. Barcelona: Edicions Lumen, 1979.
- LLUCH, Gemma. «Hi ha poesia per a infants?». *Caràcters* [València], núm. 1 (octubre 1997), p. 20.
- MARTÍ i POL, Miquel. *Hivern*. Sant Boi de Llobregat: Edicions del Mall, 1978.
- *Primavera*. Sant Boi de Llobregat: Edicions del Mall, 1978.
- *Cada mot un món*. Barcelona: Lumen, 1979.
- *Bon profit!* Barcelona: Empúries, 1986.
- *Bon Profit! Per molts anys!* Barcelona: Barcanova, 1999.
- *Cantata el poble*. Barcelona: Mediterrània, 2003.
- *Quietud*. Barcelona: Cruïlla, 2004.
- *Què és poesia?* Barcelona: Empúries, 2000.
- MARTÍN, Laia. «El plaer d'escoltar, la joia de dir. Entrevista al poeta Miquel Desclot». *Escola Catalana* [Barcelona], núm. 406 (gener 2004), p. 34-35.
- PRATS, Margarida. «La poesia per a infants. Estat de la qüestió en llengua catalana». *Caplletra. Revista Internacional de Filologia*, núm. 46, p. 149-182 [disponible en línia].
- PUJOL VALLS, Maria. «Els fideus a la cassola de Miquel Martí i Pol. Una recepta d'èxit». *Ausa* [Vic], XXVI, 173 (2014), p. 643-650.
- PUJOL, M. Antònia; ROIG, Tina. *Recull de poemes per a grans i petits*. Barcelona: Kairos; Rosa Sensat, 1978.
- RASPALL, Joana. *Font de versos*. Barcelona: Baula, 2016.
- REAL, Neus. «Poemes que no envelleixen: la Nova antologia poètica, més enllà de les aparençes». A: CAMPS, Christian. *La poesia de Miquel Martí i Pol*. Montpeller: Éditions de la Tour Gile, 2007.
- VALRIU, Caterina. *Imaginari compartit. Estudis sobre literatura infantil i juvenil*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010.

